List 45. **NOVICE** Tečaj XXXVIII.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 10. novembra 1880.

Obseg: Vabilo gosp. družbenikom c. k. kmetijske družbe kranjske v občni zbor v Ljubljani. — O pridelovanji debelega pitanega kostanja. (Dalje in konec.) — Množina poljskih pridelkov je odvisna od množine redilnih snoví v zemlji. — Gospodarske novice. — O veteranskih društvih. (Dalje.) — Slovenski jezik v duhovnih uradnijah na slovenskem Štajarji. — Slovenščina za časa Marije Terezije. — Protestantizem in škof Hren. (Dalje.) — Nekaterih današnjih narodov ženitovanjski običaji. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Vabilo

gospodom družbenikom c. kr. kmetijske družbe kranjske

v občni zbor v Ljubljani

24. dne novembra 1880.

(Zbor je v dvorani mestne hiše in se začne ob 9. uri dopoldne.)

Program obravnavam:

1. Predsednik odpre zborovanje.
2. Poročilo o delovanji glavnega odbora.
3. Predlog družbenega računa za leto 1878 in 1879 in proračuna za leto 1881.
4. Poročila in predlogi podružnic in predlogi posameznih družbenikov po propisu §. 19. družbenih pravil.
5. Predlog za premembo §. 6. deželne postave od 16. svečana 1879 o ravnanji s plemenskimi junci.
6. Poročilo o podkovski in živinozdravski šoli ljubljanski.
7. Volitev podpredsednika in 9 odbornikov na mesto po družbinih pravilih izstopivših.
8. Volitev častnih in dopisovalnih udov.

Dostavek. Če odbor prejme kako kmetijsko orodje, kako seme itd. za razstavo, se bode to skupno z nekaterimi na družbinem vrtu pridelanimi vrstami krompirja in žitnimi semeni v zbornici razstavilo.

Glavni odbor c. k. družbe kmetijske Kranjske.

V Ljubljani 2. novembra 1880.

Karol baron Wurzbach,

Dr. Jan. Bleiweis,

Gospodarske stvari.

O pridelovanji debelega pitanega kostanja.

Piše vodja R. Dolenc.

(Konec.)

Kakor je iz podobe 4. razvidno, razločuje se od mene pravi način požlahnitve v piščalko, od nepravega (podoba 3.) v sledečem: Pri nepravem (pod. 3) je en del lubada od lesa podlage odločen ter popolno odvržen, pri pravem (pod. 4.) je pa zeló enaki del lubada sicer od lesa podlage ločen, a ne odvržen, ampak v večih posamesnih odkrhkih (Streifen) podlagi puščen. Na piščalki sami je tudi neki sicer majhen, pa vendar jako važen razloček zapaziti. Pri napčnem načinu je namreč zdolnji robec piščalke kar vodoravno prirezan, pri pravem pa vrhu tega še nekoliko v podobi dleta prebijača, proti notranji strani poostren. To poslednje je zaradi tega potrebno, da se piščalka prav tesno za podlagni lubad zarije, kar vspeh požlahnitve bistveno podpira. Pravi način požlahnenja s piščalko popolnem dokončati, ni treba nič druzega narediti, kakor lubadne odkrhke podlage pazljivo čez piščalko popotegniti ter jih s kakim vezilom povezati; maže ni treba nikake. Piščalke za ta način požlahnenja dobijo se lahko na dva načina. Ako jih je le malo potreba, poiščejo se spomladi, ko so pitani kostanje uže ozeleneli, na njih ne še ozeleneli deli šib (mladike), katere se potem v podobi piščalk od lesa ločijo ter za požlahnitev porabijo. Ako se jih pa veliko potrebuje, potem se stori najboljše, da se primerne šibe pitanega kostanja uže meseca februarija narežejo, ter v gorki kleti ležé v pesek zakopljejo in večkrat z mlačno vodo polijejo. Do maja meseca postanejo tako spravljene šibe uže do dobrega sočne, in se porabijo za požlahnenje v piščalko.

Na vse zadnje morem še omeniti, da vsak pitani kostanj ali marún s staranjem drevesa postane v zrnji drobnejši in sicer tako, da se na prav starem drevesu pridelani uže zeló malo ali pa tudi prav nič od navadnega ne loči — razen takrat, če drevó v prav dobri zemlji raste ali pa, če se temu po umetni poti nasprotuje. Po umetni poti se pa zdrobljenju maruna v okom pride, ako se po zgledi Italijanov kostanjevo drevje večkrat pomladí, to je, ako se mu vsacih 12 do 15 let vse veje močno skrajšajo in prisečejo tako, da je drevo prisiljeno, nove veje narediti, na katerih se zrnje koj odebelí.

Blizo tako postopajo na doljnem Avstrijskem s češnjami. Ondi se zeló malo požlahnenih ali cepljenih češnjevih dreves nahaja, in vendar so njih češnje prav lepe, debele. To pa dosežejo ravno s tem, da češnjevo drevje večkrat pomladijo.

Doljni-Avstrijanci pomladujejo iz enacih vzrokov tudi hruško salcburgarico, katera je tudi po slovenskih deželah močno razširjena.

Naši Dolenci pripeljejo mnogo češenj na ljubljanski trg, pa med temi kaj malo debelih cepljenic in to zato, ker je njih drevje večinoma divje. Oni bi torej z večkratnim pomladenjem svojih češnjevih dreves lahko dosti lepše češnje pridelovali, kakor jih pridelujejo dandanes.

Iz istih vzrokov, po katerih sem skrajšanje kostanjevih kalí priporočal, priporočam tudi skrajšanje kalí mandeljnov, na katere mislimo breskve požlahniti.

Množina poljskih pridelkov je odvisna od množine redilnih snoví v zemlji.

Spisal Gustav Pirc, adjunkt na deželni vino- in sadjerejski šoli na Slapu.

Naslov tega članka je eden izmed najimenitnejših zakonov novejše agrikulturne kemije.

S spoznanjem tega važnega zakona odprle so se nove poti umetnemu gnoju, kar se bode pa še veliko bolj storilo, ko bode znanje tega zakona med poljedelce prodrlo. Predno se pa nadalje o njega važnosti izrazim, hočem ga nekoliko razjasniti s sledečim izgledom.

Navadni, sredni pridelek zimske pšenice na enem hektaru njive je 1848 kilogramov zrnja in 2700 kilogramov slame, toraj vsega skupaj 4548 kilogramov. Vso tvarino, iz katere sedaj obstojí pšenični pridelek, vzela jo je rastlina večidel le iz njive, toraj je tudi njiva za toliko one tvarine revnejša. Izvzemši nerudninske in nekatere manj imenitne rudninske snovi, obstoji teh 1848 kilogramov pšenice in 2700 kilogramov pšenične slame iz $27^3/_4$ kilogr. kalija, $8^1/_3$ kilogr. apna, $6^1/_2$ kilogr. magnezije in $20^1/_2$ kilogr. fosforove kisline.

Da smo zamogli toraj ta pridelek doseči, treba je bilo, da je v zemlji bila zgoraj omenjena množina kalija, apna, magnezije in fosforove kisline, in sicer v takošni podobi, kakor jo rastlina za hrano rabiti zamore.

Kaj bi se pa zgodilo, ako bi ene teh snovi nekoliko manjkalo? Kaj druzega, kakor to, da bi se pridelek v tolikošni meri zmanjšal, kolikor ene ali druge redilne snoví primanjkuje. Če je, na priliko, v zemlji desetkrat toliko kalija, apna, magnezije, kakor je potreba, fosforove kisline pa na primer za eno četrtinko manj, kakor bi je pšenica za zgoraj omenjeni letni pridelek potrebovala, potem se bode tudi letni pridelek brez ozira na one snovi, katerih se več v zemlji nahaja, vendar za celó četrtinko skrčil.

Vkljub temu, da naravna sostava zemlje skrbí za pravo razmero med redilnimi tvarinami, in da se redilne snoví, katere se s žetvijo iz njive vzamejo, zopet z gnojem povrnejo, vendar dostikrat nastane slučaj, da ene ali druge snovi zmanjka.

Naj navedem le dva imenitnejša slučaja.

Mislimo si gospodarski način, ki je navaden na Ljubljanskem, Sorškem in Kranjskem polji. Pri gospodarstvu v teh krajih se vsled prodaje žita iz njiv veliko več fosforove kisline izvozi, kakor pa z gnojem dovažva. Ta gnoj se nareja iz rastlin, v katerih je le malo fosforove kisline, toraj je tudi gnoj na tej redilni snovi revnejši. V teku več let se ta primanjkljej precej čuti, in ubogi kmetič vkljub vsemu gnojenju ne more slabim letinam v oko priti, ker vzroka ne vé, zakaj zemlja peša, in le slabemu vremenu pripisuje slabeji pridelek.

Drugi, tudi navadno gospodarsko imenitni slučaj je Vipavska vinoreja. V tej dolini je vinoreja čez 600 let stara, vinogradom se pa do zadnjih 30 let prav nič ni gnojilo. Če se tedaj pomisli, koliko so vinogradi dali grozdja, odpadkov pri režnji, odmrlih trt in listja za steljo in krmo, pa niso nič nazaj dobili, potem se lahko ugane, koliko redilnih snovi, med temi posebno kalija, se je iz vinogradov vzelo. Vipavski zemlji uže vsled njene narave sami na sebi primanjkuje kalija, zato Vipavci toliko časa ne bodo imeli stalno dobrih letin (se ve da, brez ozira na vremenske nezgode), dokler ne pričnó resno misliti na nadomestenje izgubljenega kalija z imenitnim kalijevem gnojem. Samo hlevski gnoj ne more tega učiniti, kajti on se prepočasi razkrojuje, ima za tako vtrujeno zemljo premalo kalija, pa tudi čas in množina njegove porabe sta manj ali več omejena.

Iz navedenih slučajev je tedaj razvidna potreba in imenitnost umetnih gnojilnih pripomočkov, o katerih hočem prihodnjič več govoriti.

Konečno naj še nekaj omenim. Reklo bi se mi lahko, da kmet ne more vedeti, kaj da njegovi zemlji manjka in kako naj bi on to nadomestil. Resničen je ta ugovor, — zato naj pa gospodarji sami na to gledajo, da vsaj iz vsake vasi enega fanta v kako kmetijsko šolo pošljejo, umnega kmetijstva se učit. Kranjci imajo v Slapenski šoli dobro in sposobno gospodarsko učilišče, deloma vsaj tudi za poljedelstev in živinorejo. Vrh tega bil bi pa tudi čas, da bi se na Slapenski šoli jako potrebna gospodarsko-kemijska poskuševalna postaja osnovala.

Gospodarske novice.

* *Zakaj Amerika s svojimi kmetijskimi in obrtnijskimi pridelki vse evropske trge osiplje*, kaže spis v francoskem časniku „Debat“. Vzrok sila velikih pridelkov žita, volne itd., ki jih Amerikanci vozijo na Angleško, Francosko, Rusko, Nemško itd., in tù po nižji ceni tlačijo kupčijo domačih pridelkov, je — kakor navedeni časnik piše — dvojni. Eden je ta, da se v severni Ameriki ne pomnožuje število prebivalcev v taki razmeri, kakor se množijo pridelki. Od leta 1860. do 1879. se je število prebivalcev pomnožilo za 55 odstotkov, — pridelalo se je pa žita več za 150, volne za 290, nasoljenega mesá za 200, železa za 230, petroleja za 3800 odstotkov. Drugi vzrok pa je, da Amerikanci vse z manjšimi stroški, tedaj cenejše pridelujejo in izdelujejo, zato pa tudi veliko cenejše prodajajo, kakor jih prodajajo druge dežele, kjer so davki višji, delavci dražji, človeška hrana dražja, živinska krma dražja, na kratko rečeno, vse dražje.

* *Deželna komisija za uravnavo zemljiškega davka v Galiciji* je prinos njiv in druzih zemljišč tako nizko cenila, da je centralna komisija na Dunaji za potrebno spoznala, poseben odbor (Reise-Comité) v Galicijo poslati, ki je vcenitve okraja Lvovskega, Tarnopoljskega in Krakovskega preiskaval. Ta odbor je res zemljišča tako nizko cenjena našel, da bi vse druge avstrijske dežele očitno škodo trpele, če bi bila cenitev gališke deželne komisije obveljala. Tako na priliko je prinos enega orala pšenične njive cenjen na 15 vaganov. Omenjeni potujoči odbor pa odločno trdi krivico te cenitve, ker prinos navedenega orala se more ceniti na 18 va-

ganov. Take sebične cenitve je odbor našel še pri druzih prinosih in o tem odkritosrčno poročal centralni dunajski komisiji.

Domače stvari.

O veteranskih društvih.

(Dalje.)

Vpraša se tedaj, ali je ljubljansko veteransko društvo, kedar ni bilo za to pomena, ali pa, kedar ni bilo zavezano za to, le parado delalo? — Gotovo da ne, kajti veteransko društvo ljubljansko je storilo le to, kar je naloga in dolžnost vsakega lojalno, patrijotično in humanno mislečega društva.

Tudi ljubljansko veteransko društvo ni v Avstrij edino, ki ima uniformo (enolično opravo). To je v obče znano, a tudi to je znano, da druga društva o slovesnih prilikah in javnem nastopu bolj vojaško redno nastopajo in na to gledajo, da se vse točno vrši. Ako so si tedaj druga društva javni nastop takim načinom izljubila, mislim jaz, da bi se starim vojakom (veteranom) najmanje moglo ali smelo braniti to, da v opravi, katera je prejšnji njihovi podobna, pridejo v vrste urejeni k slovesnostim, in tako pri takih prilikah kažejo, da cenijo in odobravajo vojaško organizacijo, katero kot vojaki dolgoletni smatrajo za drugo naravo.

Opomnil sem uže, da so veteranska društva v obče ponovljeno izjavila, da so pripravljena posvetiti svojo moč državi in deželi. Svojo obljubo bodo zvesto tudi izpolnila. Žalibog, da je malo veteranskih društev do sedaj imelo priliko, svojo dobro voljo z dokazi podpirati, al kedar jim je bila zaželena prilika dana, storila so popolnem in z velikim veseljem svojo dolžnost.

Okupacija Bosne in Hercegovine l. 1878. nudila je društvu priliko, kazati, da ume svoji uzvišeni nalogi tudi popolnoma vstreči. Jaz bodem le istinite stvari navajal, po njih naj častiti bralci sodijo.

Kar je zadobila nova občna vojaška postava veljavo, prvikrat ukazalo je Nj. veličanstvo naš presvitli cesar, da se je c. kr. avstrijska armada deloma mobilizirala. Naša domovina mobilizirala je večinoma iz nje sestavljene armadne oddelke.

Kaj je pa storilo o tej priliki občno kranjsko veteransko društvo?

Stražiti deželo ni bilo potrebno; tudi ponudba, opravljati sanitarne službe bi bila neumestna; pač pa je bilo silno potrebno, skrbeti za pomoč družinam k orožji poklicanih reservistov. Zapisniki sej društvenega odbora lahko dokažejo, da je veteransko društvo takoj potrebne korake storilo, olajšati slabo stanje družin reservistov. Delovanje za ta namen je bilo z podporo patriotično in humanno mislečega občinstva in po neumornem trudu in delovanji dotičnega društvenega odseka in posebno bivšega tajnika gosp. Gruberja, kakor tudi gosp. Albina Arkota imelo najlepši vspeh. Društvo veteranov vstvarilo si je kmalu podporno zalogo nad 700 gold. in je bilo prvo v stanu, družine rezervistov precej izdatno podpirati.

18. dne avgusta 1878. leta, na rojstni dan našega presvitlega cesarja in dnevom pred slavnim vzetjem Sarajeva, zbrali so se veterani po sv. maši v društvenih prostorih, tù pa so tudi bile žene k orožji poklicanih rezervistov, katere so se pri društvu za podporo prijavile. Zapečaten ležal je za vsako ženo namenjeni znesek na mizi. Veterani bili so z nagovorom, visokemu prazniku primernemu, pozdravljeni, žene reservistov prijazno besedo in obljubo izdatne podpore potolažene. Izročile so se jim pripravljene svote in naglašalo se je, da naj jih ne sprejmó kot dar, ampak kot del dolgá, katerega so dolžni plačati jim meščani in veterani v priznanje tega, da so njih možje poslušali klic presvitlega cesarja in hiteli k svoji zastavi. Hvaležne so žene zapustile veterane, katerih iskrenega prijatelstva in močne podpore so bile zagotovljene.

Še mnogokrat je veteransko društvo družinam rezervistov v Ljubljani in po deželi delilo podporo, tudi je društvo pomagalo na drugi način, sosebno da so društveniki oskrbovali pisma v Bosno itd. in utrdilo takim ravnanjem hvaležnost hrabrih mož zapuščenih rodovin. Društvo pa je tudi nudilo svojo fizično moč za sanitarne potrebe, takrat namreč, ko so dospeli v Ljubljano bolni in ranjeni vojaki; al ker take pomoči po izjavi dotičnih vojaških oblasti takrat ni bilo treba, je društvo nemudoma nabralo raznovrstnega perila za ranjence, da bi tako izkazalo svoja domoljubna čutila. — Patriotičnemu društvu ljubljanskih gospej je nudilo društvo svojo pomoč, ako bi bila potrebna, in ob enem izročilo večo denarno svoto za ranjene vojake. — Ko je zvedelo društvo, da je neki ranjen vojak Kuhnovega domačega polka, ud društva, v bolnišnici v Mariboru, takoj je storilo vse korake, da se mu je pomagalo.

Občnemu kranjskemu veteranskemu društvu je bila pri vsem tem delovanji edino merodajna patriotična in humanitarna misel in nikdar se ni društvo sililo v prvo vrsto, da bi kako drugo društvo spodrinilo, kar se pak veteranom nasproti enakim načinom pač malokrat godí.

(Dalje prihodnjič.)

Narodne stvari.

Slovenski jezik v duhovnih uradnijah na slovenskem Štajarji.

Tudi cerkev ima urade, ki so z ljudstvom v dotiki, tedaj tudi njene pisarne morale bi rabiti tisti jezik, v katerem duhovniki s prižnic govorijo ljudstvu in mu naznanujejo besedo Božjo.

Na tej naravni podlagi je — kakor „Slov. Gosp.“ v svojem 45. listu poroča — dekanijska konferenca v Kojnicah 20. julija t. l. soglasno sklenila, delati na to, da sl. ministerstvo za bogočastje in nauk prekliče ministerski ukaz od 22. svečana 1872., po katerem je imel nemški jezik tudi v cerkvenih uradih ostati veljaven — „ad majorem Germaniae gloriam“. Enoglasni ta sklep je šel s peticijo do omenjenega c. k. ministerstva, in 9. dne u. m. je prišel odlok ministerski, ki ni odbil prošnje, pa je petente na to zavrnil, naj svoje zahtevanje po škofijskem ordinarijatu visoki vladi naznanijo. — Gosp. dopisnik „Slov. Gosp.“ je poln nade, da bode škofijstvo rešilo prošnjo po želji Konj ške konference, ter med drugim pravi: „Odkar so sv. Oče, papež Leon XIII., v svoji zgodovinsko znameniti okrožnici zastran sv. slovanskih apostolov Cirila in Metodija do vseh nadškofov in škofov katol. svetá pokazali veliko važnost slovanskega naroda v Evropi, čigar šibka vejica smo tudi mi Slovenci; odkar so svitli cesar lani s cesarskega prestola besedo izrekli, da se imajo narodi pomiriti s tem, da uživajo svoje narodne pravice, se ni več bati, da bi se cerkvena vlada narodnim pravicam in toraj uradovanju v narodnem jeziku ustavljala. Mirne vesti tedaj stopimo pred cerkveno vlado s prošnjo, da se začne pri župnijskih in dekanijskih uradih v narodnem jeziku uradovati, kakor se to godí po Českem in Hrvatskem, kjer menda niso slabeji katoličani, kakor

smo mi Slovenci. Tisti časi, ko se je mislilo in na vse pretege praktično porabljalo, da je namreč hujskalec ter ima debelo črno piko pri visoki vladi, kdor se za narodne pravice oglaša in svoj narod odkritosrčno in dejansko ljubi, tisti časi so — ako Bog dá — po Donavi šli tje doli proti mršavi Turčiji za vselej."

Amen! — pravimo tudi mi, to je, Bog daj! Misliti bi se smelo, da ravno katoliški škofje ne bi se smeli upirati taki po človečanstvu in državni ustavi popolno upravičeni zahtevi, kajti uže grška beseda „katholikos" izrazuje občen-na-no (allgemein), pa ne enostranski, a, o. Katoliška cerkev je tedaj vesolna cerkev, katera v svoje naročje sprejema Slovana kakor Nemca, Italijana kakor Francoza itd., ki pa se ne dadó misliti brez veljave jezika, ki ga vsak narod govorí. To tudi okrožnica papeža Leona XIII. tako glasno svetu oznanuje.

Žalibog, da je germanizacija tudi nekatere škofe tako ostrupila, da so zamakneni v boginjo Teutonijo izgubili zavest narodovih pravic in da jih slišimo govoriti: „die Seelsorger meiner Diecöse verstehen deutsch so gut wie slovenisch, es ist daher keine Noth, dass sie anders als deutsch amtiren".

Radovedni smo po vsem tem, ali bode peticija štajarskih dekanov memo Scylle in Charybde srečno prijadralo do zaželenega cilja. Dobro bi bilo to za druge pokrajine verne in lojalne naše matere Slovenije!

Zgodovinske stvari.

Slovenščina za časa Marije Terezije. *)

Ravno za časa, ko je bilo videti, da je staro-narodnostno življenje avstrijskih Slovanov v obče in še posebno Slovencev popolnem izumrlo, početkom druge polovice 18. veka — ko so edino iz dôbe velikega škofa Hrena ohranivši se slovenske molitvene knjige vzbujale v ljudstvu narodnostni duh, je visoka gospá na prestolu avstrijskem, ljubljena deželna mati Marija Terezija marljivo skrbela, da narodnostnega duha sveti plamen ne ugasne.

V naslednjem razdelku bodemo, govoreči o učnem vprašanji, natančnejše pretresavali, kakošna načela so Marijo Terezijo vodila pri snovanji nje državnega zakona za ljudske šole ter, da jej je pri izdelovanji in izvrševanji tega zakona, kakor obče v vseh nje vladnih vprašanjih, pred očmí bilo najvišje načelo državno edinstvo, in sicer takošno državno edinstvo, katero bi imelo svoj izraz in svojo veljavo v tem, da bi po poti šolstva pripoznala se nemščina za državni jezik.

Kolikor je pa z ene straní cesarica-kraljica trdno in neomahljivo držala se cilja edinstvene olike in vzgoje, — cilja namreč, naj bi se povsodi nemščina uvéla za učni jezik, bila je vendar zopet z druge straní praktična gospá, kakor se nam povsodi in vseskozi pokazuje, ter po vse prepričana, da se takovo edinstvo doseže le takó, če se posameznim narodnostim ob enem ponudi prilika, da same gojé in gojiti vidijo svoj materinski jezik, kateri je podloga tej višji obči izomiki.

Marija Terezija je zatorej prva obznaníla s prestola, da je temelj vsemu nadaljnemu izobraževanju in razvijanju narodov gojitev materinskega jezika.

*) V zadnjem našem listu obljubljeni prevod iz knjige pl. Radicsa „Maria Theresia und das Land Krain".

Marija Terezija je bila, katera je prva ustanovila v naši deželi posebno slovensko šolo na državne stroške; ta elementarna šola je bila namenjena onim otrokom, kateri se niso bili domá naučili nemščine in so se zato imeli tukaj pripravljati za vstop v nemško normalno šolo! *)

Toda ne samo v šolo je uvéla Marija Terezija po državni poti narodnost ter jej je v nji postavila temelj, tudi v uradih ni ona samo prva državno pripoznala, temveč je celó državno vzprijela narodnostno misel.

V tem, ko so v prejšnjih minolih časih, za dôbe mestne in stanovske avtonomije, mesto ljubljansko in stanovi kranjski to ali ono v službi potrebno pisanje dali prelagati na materinsko slovenščino, da bi je tem laže priobčevali národu, **) bila je Marija Terezija prva, katera je po državni poti ukazala dolgo vrsto naredeb, tičočih se najrazličnejših oddelkov uprave, izdavati v slovenskem jeziku, med temi so „vojaško popisovanje" (popis duš), „pravica o razbojnicih", „plačilo o vožni vina po Savi", določba „o splošni razdelitvi sopašnikov", „zaradi kuge" itd.

To po Mariji Tereziji uvedeno državno priznanje narodnostnega življa moralo je vzpodbujati tudi dušne sile, v narodu počivajoče, in zatorej tudi vidimo, kako so se te, ob enem pospeševane po občem dušnem gibanji 18. veka, pri nas mogočno začele prikazovati na dan.

Precejšnje število domoljubnih móž, katerih nadarjenost in omika je daleč presezala vsakdanjost, pojavilo se je kmalu, da v duhu časa nadalje razvijajo slovenskega naroda jezik in slovstvo. Tako Marko Pohlin (ki se po krivici odveč psuje), grof Edling, Kumerdej, Japelj, Damascen Deu, Linhart, Vodnik, baron Žiga Cojz, štajerski Slovenec Popović, Korošec Gutsman, Oger Kuzmić — vsi ti so se prikazali in delovali v isti dôbi, kar je dokaza dovolj, da je bilo treba samo izpodbude, in uže so tudi v Slovencih hipoma vstajali obili pospeševatelji dušne omike ter razvoja.

Tega delovanja trudoljubivih domoljubov pa Marija Terezija nikakor ni ovérala, temveč jih je za-nje celó rada izpodbujevala, kakor nam kaže poseben slučaj z grofom Edlingom.

In pod nadzorstvom Marije Terezije pisal je nje visoki miljenik, nemški pesnik Denis (pevec Sined) — z ozirom na stare nemške, po ustnem izročilu ohranivše se zgodovinske narodne pesmi: „Ali bi ne bilo mogoče, tudi v naših slovanskih narodih, osobito po Českem, Dalmaciji in Hrvatski ali na Kranjskem tem načinom priobčevanih ostankov iz pesniške starodavnosti zasledovati in najti?" ***)

In gledi! Samo ta opomba je pobudila marljivega Dizmasa Zakotnika († 1793. kuráta v Brausse-u na Šlezkem), da je takoj pričel nabirati najstarejših v narodi po Kranjskem živečih narodnih pesmi, in prav njemu se imamo zahvaliti, da so se nam ohranile njih najstarejše in najlepše, na pr. „Lambergar in Pegam", „Kralj Matijaž", „Lipa na starem trgi" (ali o povodnjem moži), „Lepa Vida", „Jurij Kobila" ter mnogo drugih pesem.

*) Dvorni dekret od dne 10. majnika 1777. l. v J. A. barona Helferta knjigi: „Die österreichische Volksschule" I. str. 474.

**) P. pl. Radics: „Slovenščina v besedi in pismu po šolah in uradih". Letopis „Matice slovenske" l. 1879. stran 1. in dalje.

***) Razprava o pesmih Osijanovih I. zvezek. Na Dunaji 1768.

Kakor je bila novi vzlet slovenskega narodovega in jezikovega duhá sè svojega prestola odobravala in pospeševala Marija Terezija, tako je tudi svoji véliki, nepozabljivi cesarici-kraljici v slavo na rakev položil národ kranjski v iskreno zahvalo dehteč venec, spleten iz slovenskih ter nemških pesem — v očiten dokaz, kako je ta mogočna gospá našemu narodu zopet oslobodila jezik in ga usposobila, da mu je moči zdaj občevati v dveh jezicih, v dragih glasovih slovanske materinščine med seboj in z bližnjimi ter daljnimi rodnimi brati, v glasovih nemškega državnega jezika z narodi avstrijskimi, s katerimi je zdaj zopet ozko zvezan bil v veselji in žalosti, a takisto tudi z vsem vélikim národom nemškim, kateremu sta bila za vladanja Marije Terezije izšla Göthe in Schiller in kjer je, poln svetega ognja za najčistejšo človečnost v svoji knjigi: „O glasovih narodov“ za vse véliko in krasno vzprijemljivemu nemškemu narodu pokazal Herder in učil svojcev najlepše praktične porabe vzajemnosti na polji dušnega zbliževanja!

In da tudi poznejše ta Herderjev uk izpolnujejo pesniki slovenski, ter da so svojemu narodu mogli in morejo književne umotvore drugih narodnih pesnikov in pisateljev podajati v slovenski obleki, o tem se ima naš narod slovenski zahvaljevati veliki cesarici-kraljici Mariiji Tereziji, katera je sè svojimi modrimi zakoni naš narod pustila vzgajati v nemškem državnem jezici, a ne zatirajoča njega slovenske materinščine, katero je temveč celó državno pripoznala in pospeševala.

Protestantizem in škof Hren.

Po raznih virih spisal Ivan Lavrenčič.

(Konec.)

Zmaga bila je sijajna; da bi bila stanovitna, skrbel je Hren, da se je sveto blagovestje z večjo navdušenostjo in pridnostjo oznanovalo, nego prej, kajti ni se bilo bati, da bi ljudstvo v stare zmote zabredlo, če bode imelo zgledne učitelje. Dobro došli so l. 1596. jezuiti, ki so imeli bodi-si v svojem stalnem kraji v Ljubljani, kakor tudi na deželi vedno mnogo poslušalcev. V izvršitvi prevzvišenega poklica svojega zaostajalo ni tudi svetno duhovenstvo, tem bolj, ker se je odslej za njihovo odgojo in izrejo bolj skrbelo, da ne zamolčim sadú, katerega je obrodilo navdušeno predikovanje; molilo se je z večjo gorečnostjo, z večjim zaupanjem; svete skrivnosti delile in prejemale so se z večim spoštovanjem in sè svetim strahom. Tako je Hren od l. 1816. do smrti svoje 10. svečana leta 1630. birmoval 17562 oseb. *)

Da bi še bolj vnel srca vseh vernih do Najvikšega, spodbujal jih je Hren k zidanju cerkvá. On sam jih posveti 23, v Ljubljani leta 1608. kapucinsko, katero so leta 1817. podrli in današnjo „Zvezdo“ nasadili, 7 let pozneje pa tudi jezuitsko; na deželi je posvetil cerkev sv. Petra v Polhovem gradcu, cerkev sv. Barbare na Savi in druge. Olepšal je tudi stare zanemarjene, tako stolno cerkev sv. Miklavža.

Srečno je tedaj dovršil Hren delo, katerega se je lotil, in sicer cerkvi in narodu na slavo; zato moramo mu biti hvaležni, slaviti ga kot korifeja in svitlo zvezdo na obnebji katoličanstva, kajti obvaroval je pravo vero strmoglavega propada, uže blizo jej protečega pogina in narodu svetinjo, ki mu je še sedaj najsvetejša. Žalibože, da mu narod ni vseskozi hvaležen, kajti pripisuje mu uničenje literarnega delovanja naših protestantskih pisateljev. Res, da vsak prijatelj naroda sme obžalovati neusmiljeno požiganje slovenskih knjig, a predno Hrena obsodi, popraša naj se: kakošen namen so imeli protestantski pisatelji pri spisovanju slovenskih knjig? — kak namen pa je imel Hren pri požiganju? Kaj bi bilo, ako bi protestantizem katolicizem spodrinil?

Res je, in nihče ne more tajiti, da so protestantski pisatelji (Trubar, Dalmatin, Krel in Bohorič) Slovenijo skoro po sedemstoletnem spanji vzbudili; — res je, da so bili početniki novoslovenske pismenosti in da so rešili moč književne delavnosti. Zato smo jim in moramo jim biti hvaležni. So pa li delali iz prave srčne ljubezni do stare matere Slave? Odločno moramo odgovoriti, da ne. Slovenščina bila jim je le pomoček in edino sredstvo za njihove namere, kajti pričeli so slovensko edino le zato pisati, da bi le hitro novo vero razširili.

Ves drug namen imel je Hren pri požiganju slovenske književnosti. Nikakor preganjanje slovenščine, marveč le protestantizma, ki so ga slovenskemu narodu silili iz Nemčije. Saj je Hren hotel požgane knjige z novimi, v katoliškem duhu pisanimi nadomestiti. On sam prestavil je evangelije: „Branja in Evangelia na nedelje in praznike zhes zejlu lejtu“, — Kastelec, Čandnik in Mikec pa druge molitvene in podučne knjige, v kojih razširjanje je Hren z veseljem privolil.

Hren nikakor ni hotel slovenščine preganjati, marveč obvaroval jo je strmoglavega propada, kajti, če bi bil protestantizem zmagal, inginila bi bila književnost naša, izginil bi tudi jezik slovenski. Tadanje zatiranje narodnih pesmi in germaniziranje po šolah ni moglo nič dobrega obetati; uže v 2. in 3. razredu bilo je učencem strogo prepovedano slovenski govoriti; Nemčija, ki je uže tako vplivala na vojvodino kranjsko, pošiljala je šolam za vodje le trde Nemce, iz česar je jasno kot beli dan, da jim ni bilo za pravo omiko mar, niti narodni jezik povzdigniti na častno mesto, marveč posluževati se ga kot sredstva tako dolgo, dokler bi bilo ljudstvo v naročje protestantizma vrglo in potem popolnem — ponemčilo se!

*) Glej Valvazor, knjiga VIII. str. 672.

Nekaterih današnjih národov ženitovanjski običaji.

8 kultur-historiških obrazcev.

Spisal L. Gojko.

VIII.

Kamčadalci.

Kamčadalci prodajajo svoje neveste za nekolikoletno službo, pa če prav jih prodajajo, vendar jih od hiš ne dajejo kar na vrat na nos, temuč prebito dobro premotré svojih hčerí duševnost.

Če bi Kamčadalec kako devo rad dobil v zakon, kar naravnost ide v hišo, kjer je deklič domá in jame delati, pa nič ne spregovorí, da bi povedal, kaj namerava, temuč zvršuje domača dela in skrbí, da se še posebno odlikuje, samo zato, da bi se prikupil očetu in materi. Pa tudi roditeljema prišlec nič kaj ni na mari, ni vprašajo ga ne, ali bi se rad oženil, če prav časi dela uže več let in res odlikuje se sè svojo pridnostjo. Če ga hči ne mara, zaman je ves njegov trud, zapustiti mora hišo, morda mu ta ali ta gospodar dáde nekoliko služnine, če hoče; če pa je ljub dekliču, pa očeta poprosi, da bi mu dal hčer, a oča o takih prilikah nikoli

ne odreče, temuč opomni: „Prav priden si res, ostani tak, pa skrbi, da dekliča okaniš, ter v svojo moč dobodeš“.

Ta dovolitev mlademu zalezovalcu daje pravico, da porabi sleherno priliko, da bi vlovil dekliča.

Imajo pa vse žene in dekleta v vasi to dolžnost, da nevesto branijo in varujejo vseh ženinovih zanjk, a tudi nevesta sama je jako oprezna, da nista nikoli sama ne domá, ne kje drugje, zato zalezovalec časi čaka presneto dolgo časa, predno zalóti devo, ali pa se mu celó ne posreči to. Če pa je dečak vendar-le srečen tako, da dočaka čas, da devo zalóti kje ssmo ali pa v družbi nekolikih tovarišic, mlada krasotica jame kričati ter jej pridejo dekleta in žene na pomoč, in težka je dečakova zmaga, ali pa celó onemore. Bijejo ga s pestmi, potezajo za lase in stepó tako, da se dolgo časa več ne probudí v njem želja po takovi snubitvi. Če pa se mu ne pripetí tak tepež, ali če zmore to žensko vojsko, srečen je. Nevesta sama tako zmago slaví z jokajočim glasom: „Ni! ni!“ — ženstvo pa popustí njega in njo sama in razzgubí se.

Dostikrat se primeri, da dekličeva volja in njegovo srce jako lajša ženinov boj, skrbeti mora dečak le, da nezmore brezi vsakoršnega upora, to zahteva dekličeva čast.

Pripetí se, da ta ali ta mladenič dela in bojuje po celih sedem let in da napósled do céla onemore, pa vendar ne prisluži neveste.

Če dečak zmore žensko vojsko, ter priborí nevesto, odpelje jo v svoje seló in kaže prijateljem in svojim sorodnikom, po nekolikih dneh pa se vrneta in pohajata njene prijatelje in rodovince.

Po teh pohodih slovesno žrtvujejo ribjo glavo. Nad to glavo in nad prevozom, ki je obvezana z njim, brijejo vsakojake burke in čaralnije, mlado devo oblečejo v dolga krila iz ovčjih kož in obesijo na-njo štiri velike in težke obraze, pod katerimi kar omaguje.

Vse to se godí na čolnih in ladijah. Kakov mladič nevesto prime, ko stopi iz ladije, in pelje jo v očino hišo; kakova starka nese ribjo glavo pred njima, drugi pa idó za njimi. To ribjo glavo v hiši odložé na poslednjo stopnjico, a ženin in vsi navzočniki vsak posebej, stopijo na-njo, naposled pa jo vržejo v ogenj.

Ženin iz donesenih jestvin priredi gostijo in z njo postreže svojim gostom, ki svatujejo nekoliko dni, mlada zakonca pa po svatbi ostaneta ali pod streho nevestinega očeta, ali pa odideta na ženinov dom.

Vse to obredje kaže, da Kamčadal mladeniča skuša, ali bode res ali ne dober soprog hčeri, zato pazijo, ali je požrtvovalen, neumoren, kar očetu in materi, če je takov, priča, da mu je mnogo do tega, da hčer dobode v zakon. Iz tega pa izvira, da ima zmerom soproga prvenstvo, Slovenci pravimo, da hlače nosi. Če se mož kaj pregreší, prepové mu žena tobak in da ne sme približati se jej; a predno revež ti milosti izprosi, mora hudo boriti se.

Mnogovrstne novice.

* *Visoka starost.* „Hark. gub. Ved.“ pišejo: v Harkovu živela je kmetica, Avdotjuška po imenu, katero je veliko mestjanov dobro poznalo. Bila je 125 let stara, rojena 1755. leta, pri svoji visoki starosti popolnoma krepka, hodila je še sama na trg, k vodi itd. Nje spomin bil je še nenavadno dober. Zadnji čas premagovala jo je zaspanost, tako, da je po 24 ur spala, potem se je navadno izrazila, da je bila „na unem svetu“. 7. septembra t. l. bila je neka osoba z železnim vlakom povožena, — to bila je, kakor se je pokazalo, stara Avdotjuška.

* *Časnikov v Rusiji* izhaja sedaj, kakor „Molva“ poroča, 608, in sicer: 417 v ruskem, 54 v poljskem, 40 v nemškem, 11 v letiškem, 10 v francoskem, 7 v estniškem, 7 v armenskem, 4 v tatarskem, 4 v hebrejskem, 3 v gruzinskem, 3 v latinskem in 2 v finskem jeziku. Ne mnogo za tako veliko in mogočno carstvo.

* *Še enega preroka mehke zime* dodaja „Soča“ našemu prerokovanju, katera v poslednjem svojem listu piše, da letos uže odpada brezovo listje na spodnjih vejah in mladikah, — to pa veljá za znamenje nehude zime. Ko bi se breze golile uže zdaj na vrhih, bi to bilo znamenje hude zime.

Naši dopisi.

Iz Mandrešta v Besarabiji 1. nov. A. J. — Naj sprejmejo, drage „Novice“, k mojemu zadnjemu dopisu sledeči dodatek o žitnem sejmu meseca septembra v Odesi. Kupčija bila je jako živa, a cena žita se je tudi tukaj podražila, posebno cena rži, katera je tukaj še do zdaj neslišane dragine, 1 rublja 42 kopek za pud dospela. Od 1. septembra do 1. oktobra prodalo se je v Odesi 4 milijone in 900.000 pudov žita. Izvoz iz odeske luke od 1. do 29. septembra iznaša 407.000 četvrt raznega žita. Tudi gledé žitnega izvoza Amerikanci Ruse skoro na vseh zapadno-evropejskih sejmih izpodrivajo, ker svoje žito po 20% cenejše prodajajo kot Rusi. To je za Ruse dovolj žalostno, ker ravno za žito največ skupijo. Da! Amerikanci celó v Petrograd in Odeso svoje žito in moko cenejše pošiljajo kot tù stojí. — Rusija ima 48 milijonov španskih ovác (merino), a vendar prišla je te dni jaderna barka „Alba“ z 915 balami španske volne v Odeso. Zadnja leta je v Rusiji volna obče kaj draga, lani so ovčarji po 11 rubljev 50 kopek pud volne prodajali, a letos je pa še dražji. Na sejmu v Kahovki prodalo se je 30.000 pudov volne po $10\frac{1}{2}$, $12\frac{1}{2}$ in $12\frac{3}{4}$ rubljev, a veči trgovci hoteli so po $13-13\frac{1}{2}$ rubljev za pud. — Kar se tiče razpora med Rusijo in Kino, vam nič gotovega pisati ne morem. Rusija „brusi sablje, brusi kôse“, in ako „sin iz nebes“ v Pekingu z lepa ruskemu zahtevanju ne zadosti, sprejeti bode moral hrabre ruske vojske v kratkem slovesno v stolici svoji, kakor Abdul Hamid o svojem času. — Vreme je tukaj uže nekaj dni prav lepo in gorko — pravi „Altweibersommer“, kakor Nemec pravi.

V Gorici 7. nov. — Ne vem, kedaj je dopisnik v veči zadregi, — kedar ima premalo tvarine, ali kedar je ima preveč. Jez je imam ta pot premalo. Znabiti, da ne bi bilo preveč neprilično, ko bi razširil dopis s kakim pokopališčnim premišljevanjem, ker je zdaj čas za to. Ali — neslanosti po kopitu nekih „podlistkov“ nočem pisati; ko bi pa kaj pisal, bilo bi komu morda preslano, komu druzemu pa preklerikalno, to je, za časnik prepobožno. Zatega voljo ne maram omenjati druzega o naših 2 pokopališčih, ko to, česar nismo videli sicer na njih, ampak le više gori nad novim mirodvorom, na Mrzovcu namreč in po vsem Čavnu, pa tudi pri „sv. Gendri“ (proti severozahodu od tod). Kaj smo neki videli? Mrtvaško odejo matere prirode — prvi sneg, ki je pa uže ves zginil. Krasni so bili prazniki pred 8 dnevi, grdó je bilo zadnje dni oktobra in sred preteklega tedna; danes in včeraj imamo spet milo jesensko vreme. Važen faktor je vreme, ali še važniši so od njega odvisni zadnji poljski pridelki. Hvala Bogu — razen detelje, katere je mnogim vso zadnjo košnjo deževje skazilo, činkvantin in ajda sta rešena. Repa ni prav lepa, za zelenino je preveč moče.

Sploh pa smo zadovoljni, in bili bi še bolj, ko bi imeli kaj več „božje kapljice“, in ko bi jej cena ne bila tako visoka. Bric hoče imeti 19—21 gold. za kvinč, Ipavec si misli: zakaj ne bi tudi jez prašal 18—20 gld.; Lah zahteva za kislo pijačo 20 -21 gold., Kraševec — pomenljivo molčí. V Cervinjan prihaja veliko dalmatinskega vina; v Gorici si pomagamo sè štajarskim, ali kakor moremo. Toda pustimo ta materijalizem. — Dne 31. oktobra je obhajalo naše veteransko društvo, ki postaja čedalje bolj simpatično, prvo obletnico svoje ustanovitve, — zjutraj z mašo pri sv. Ignaciji, zvečer z veselico „pri pošti“, kjer so se slišale tudi slovenske napitnice. — Pravda med „Sočo“ in mestnim starešinstvom in županstvom je dejana pod klop; „Soča“ je slovesno preklicala vse, kar je bil napisal njen dopisnik „Srebernjak“. — V Ajdovščino pride za sodnika gosp. Leopold Budal, zdaj sodnik v Tominu. — Baziliko na otoku Gradu bodo popravljali, toda takó — hoče g. minister — da se bode natančno pazilo na vse, česar umetnost in zgodovinska pomenljivost zahteva. — Za štabnega zdravnika pride v Gorico gosp. dr. Val. Janežič, rajncega nepozabljivega pisatelja brat. — Novi predsednik društvu „rudečega križa“ je (od 4. t. m. sem) g. knez Egon Hohenlohe. — V Ajdovščini so zasledili — pravijo — premog.

Od štajarsko-kranjske meje 3. nov. — Kakor strela z jasnega neba nas je zadela novica, da ima visokospoštovani gosp. dr. Gregorec, profesor bogoslovja v Mariboru in vrednik „Slov. Gospodarja“, izgubiti svojo profesuro, češ, da zdražbe dela med Nemci in Slovenci in nemir prouzrokuje v naši deželi! — Kaj neki je pregrešil ta poštenjak s svojim listom, ki je glasilo vseh domoljubov na slovenskem Štirskem? — tako vpraša ta in vpraša uni, ki ne vé nobenega pregreška vrednikovega. Je li to pregreha, da „Slov. Gosp.“, ki ga g. dr. Gregorec vreduje, brani svetinje našega naroda proti oni koteriji, ki noče pripoznati narodnih pravic in kateri je vera naših očetov pust klerikalizem? Je li to njegovo hudodelstvo, da je pomagal odkriti početje Seidelnov in Brandstetterjev? Je li to njegova pregreha, da si poštenjak ne dá časti svoje skruniti od nobene osobe? Je li to njegova pregreha, da stojé na programu ministra grofa Taaffe-a mu je ob volitvah poslancev v državni zbor pomagal vsaj za tri dobre glase? Je li to hudodelstvo njegovo, da je pri zadnji volitvi podpiral kandidaturo Bindlechnerjevo nasproti oni stranki, ki je vse moči napela, da je vrgla možá konservativne stranke in v zbor poslala poslanca, ki za program Taaffeov toliko mara kot za lanski sneg? Če to so pregrehe dr. Gregorca, če to se pravi ščuvati Slovence na Nemce, potem bila bi laž ves program Taaffeov, ki je slovesno v državnem zboru objavil, da ne dopušča, da bi kateri koli narod bil „na steno pritiskan“. In mar mi Slovenci nismo narod, kateremu tudi gredó njegove pravice? Ni tedaj čuda, da krič najhuje nevolje gré po vseh pokrajinah slovenskih, ko je prvi glas v „Politiki“ počil, da se vrlemu možaku pretí s prognanjem iz njegove službe, katero zvesto in častno opravlja. Zatoraj nas še zmerom tolaži prepričanje, da v nebó vpijoča krivica ne more zmagati na višjem mestu, da ne more zmagati pri sl. ministerstvu, ki stoji nad strankami, kateremu tedaj mora mar biti le za pravico in resnico. V to imé zaupamo, da se mučeniku za pravično reč ne zgodí nič žalega.

Iz Železnikov 11. nov. (*Javna zahvala.*) Častita Mohorjeva družba pričela je zadnja leta tudi osobito naši mladini postajati velika dobrotnica. Razdeluje namreč od leta do leta več knjig od prejšnjih let za obdarovanje pridne mladine. Brez najmanjšega nadlegovanja dobili smo tudi pri nas to leto znameniti dar 62 raznovrstnih bukev, za katere bi bilo treba šteti mnogo novcev, ako bi jih plačati morali. V resnici nehvaležen bi bil toraj, ako bi velespoštovanemu vodstvu Mohorjeve družbe ne izrekel za ta dar po poti javnosti v imenu mladine najtoplejše zahvale.

Jos. Levičnik,
učitelj in načelnik kraj. šol. sveta.

Iz Ljubljane. — Vse druge novice, o katerih imamo danes poročati, niso nič proti **strahoti potresa**, ki je včeraj bil na sosednem nam Hrvatskem in osobito v **Zagrebu**, ki je danes večinoma razvalina, kakor nam gosp. Franjo Kuralt popisuje, ki je danes iz Zagreba došel v Ljubljano in čegar popis se po vse vjema s tem, kar nam poročajo včerajšnji zagrebški časniki. Čujmo, kaj pišejo „Nar. Novine“. Potres nastal je 35 minut po 7. uri zjutraj in se ponovil pozneje še dvakrat, a ne tako hudo kakor prvi pot, ki je trajal 10 sekund. Treslo se je tako hudo, da so ljudje v hišah in na ulicah straha koprneli, in ki so v hišah bili, na ulice bežali. Podoba je bila, kakor da je za Zagreb prišel sodni dan. V Zagrebu ni stavbe, ki ne bi bila čutila sila potresa. Kolika je v vsem škoda, ne dá se za zdaj prav nič gotovega reči, — vsakako znaša na milijone. V palači škofovi zrušile so se mnoge notranje stene, nadškof sam je k sreči všel smrtni nevarnosti. V prestolni cerkvi je celi sanktuarium razvalina, tudi stolp se je nagnil. Škoda na sami prestolni cerkvi računa se na več sto tisoč goldinarjev. Na stolpu cerkve frančiškanov počil je zid po sredi. Med hišami kanonikov so nekatere tako poškodovane, da v njih ni moči več stanovati. Na hiši kr. deželne vlade razrušilo se je več notranjih sten. Ne manji kvar se vidi na cerkvi sv. Marka. V sobi, kjer dela general baron Filipović, provalila se je stena in padla na mizo, kjer piše. Tudi v druzih javnih hišah je škoda taka, da uradi ne morejo delati. Vse šole so zaprte in učenci za več časa domu izpuščeni. A pustimo popisovanje, kar se popisati ne dá: Zagreb je podoben mestu, katero je sovražna vojska bombardirala. Koliko je ljudí po potresu ubitih, se dozdaj gotovo še ne vé, ranjenih je veliko, ki so jih dejali v bolnišnice. Kdor je mogel, je bežal iz mesta v svoj nograd itd. Bolnikov bode še več, ki so strahú bežali na ulice brez obleke. Ko se je treslo, bril je močen sever; termometer C. je kazal 6 stopinj toplote.

Tudi drugod po Hrvatskem bili so isti čas potresi, a ne tako hudi kakor v Zagrebu, v Samoboru, v Karlovcu, Sisku, na Reki, v Belovaru in morebiti še drugod, kar se dozdaj še ne vé.

Tudi v Ljubljani je bil nekoliko minut po 7. uri zjutraj potres, a hvala Bogu, brez zdatne škode; le v norišnici na Studencu pod Ljubljano se je podrlo 30 metrov starega zida, ki krog in krog obdaja deželno posestvo. Tako tudi so bili manj hudi potresi v Radoljici, Škofji Loki, Postojni, Kočevji, Zagorji, Kostanjevici, Višnji gori, Novomestu, v Krškem in Tuhinjski dolini, pa tudi na Štajarskem v Mariboru, v Brežicah, v Vidmu in pri sv. Juriju, pa tudi v Celovcu, v Trstu in na Dunaji.

Iz Zagreba je župan takoj telegrafiral našemu županu, naj se iz Ljubljane in od kodar koli brž pošlje zidarjev, tesarjev in druzih delavcev, pa materijala v Zagreb. Kakor slišimo, so uže včeraj nekateri zidarji in tesarji hiteli na pomoč nesrečnemu Zagrebu.

Mi pa sklenemo ta prežalostni popis s prošnjo: Bog nas obvaruj take nesreče!

— (*Iz družbe kmetijske.*) Ko je centralni odbor sl. ministerstvo kmetijstva prosil lani večje državne podpore za podkovsko šolo, je ono z odlokom od 29. maja 1879. štev. 4875/450 odgovorilo, da bi, predno se more tej prošnji vstreči, moralo se po anketni komisiji preiskavati, ali ta šola, kakor je zdaj osnovana, vstreza naučnim potrebščinam, ali da je morebiti kake prenaredbe treba. Vsled tega odloka je c. k. deželna vlada z dopisom od 13. oktobra 1880. štev. 6331 anketo sklicala na 2. dan novembra t. l. Udje te komisije, v kateri je nazoč bil tudi c. kr. deželni predsednik gospod Winkler, so bili: gosp. pl. Fladung, c. kr. vlade zastopnik, gospod baron Karol Wurzbach, c. kr. družbe kmetijske predsednik, gosp. dr. Vošnjak, deželnega odbora zastopnik, gosp. dr. Schindler, c. kr. deželni živinozdravnik, gosp. Peterman, c. kr. vojaški višji živinozdravnik, gosp. Jan. Mrhal, vodja c. kr. višje realke, posestnika gospoda Janez Lukman in Janez Perdan, in pa vodja podkovske in živinozdravske šole dr. Jan. Bleiweis, katerega je c. k. deželna vlada naprosila, naj tej seji bode poročevalec. Po temeljiti razpravi od sl. ministerstva prejete naloge bilo je z veliko večino konečno sklenjeno, izreči to, da se ne kaže nikakoršna potreba predrugačiti dosedanjo osnovo podkovske in živinozdravske šole, potrebno pa je, da se za podkovsko šolo v službo vzame pomočni učitelj (asistent) in da se družbi kmetijski olajša breme stroškov, ki ga je dozdaj nosila. Drugi predlog je šel na to, naj bi se na višjem mestu delalo na to, da se v Ljubljani za vse slovenske pokrajine in Dalmacijo pa tudi za Bosno ustanoví popolna živinozdravniška šola s slovanskim učnim jezikom.

— C. kr. finančno ministerstvo je gosp. Jan. Macak-a, geometra pri maparskem arhivu, imenovalo za c. kr. maparskega arhivarja v Ljubljani. Čestitamo!

— Dva ravnokar na Dunaji z odliko diplomirana živinozdravnika: gosp. Fr. Ravnikarja in gosp. Pavla Skaleta smo dobili na Kranjsko.

— 6. dne t. m. je v Medvodah pogorela Leykam-Belška papirnica, katera izdeluje debeli papir. Pogorela je vkljub marljive pomoči ljubljanske in škofjeloške požarne straže do tal; škoda se ceni na 120.000 gold.

— Gosp. Fr. Bradška, ravnatelj zagrebške gimnazije, je, kakor „Obzor“ poroča, dobil dopust za prvi šolski semester; namestoval ga bode prof. Divković.

— Z Dunaja nam je došlo prijazno poročilo, da je odbor akad. društva „Slovenije“ na Dunaji v seji 6. dne t. m. se konstituiral tako-le: za predsednika je bil izvoljen gosp. E. Volčič, za podpredsednika gosp. D. Majaron, za tajnika gosp. J. Babnik, za tajnika-namestnika gosp. V. Oblak, za knjižničarja gosp. St. Madon, knjiž. namestnika gosp. Gregorin, za blagajnika pa gosp. J. Gregorčič.

— „Ljubljanski Zvon“ bode, kakor „Slov. Narod“ naznanja, izhajal od novega leta naprej vsak mesec enkrat po 4 velike pole obširen ter bode veljal 4 gold. Program listu, za katerega se je oglasila velika vrsta sodelovalcev oznani vredništvo pozneje, uže zdaj pa objavlja, da bode list donašal samo izvirne spise, prevodov ne. — Kaj pa „Kres“?

Novičar iz domačih in tujih dežel.

Z Dunaja. — Ta mesec prinese nam po daljih počitnicah zopet živahno politično gibanje. 14. dne t. m. napravijo nemški liberalci svoj „parteitag“ na Dunaji; kolovodji njih: Kopp, Schmeykal in Sturm so uže razposlali vabila v ta komers, za katerega se velika večina Dunajčanov ne briga več, kar jim je dr. Kronawetter na vsa usta povedal, da ti liberalci le delajo za svojo mavho in za Bismarka. — Drugi shod napravijo 22. dne t. m. možje konservativne (naše) stranke v Lincu, kjer bodo nemški poštenjaki povedali ustavovercem, da lažejo, če se prilastujejo, da oni zastopijo večino avstrijskih Nemcev. Kar je pa za nas najvažnejše, je to, da se državni zbor na Dunaji skor gotovo prične 29. dne t. m., kjer bodo naši poslanci priliko in dolžnost imeli, g. ministru Taaffe-u resno razodeti zahtevanje slovenskega naroda, da iz 14mesečnih obljub prestopi v dejanje, po katerem dobimo, kar nam po ustavi in slovesnem prestolnem govoru gré.

— Govor barona Hübnera, starega mnogoveljavnega diplomata v avstrijski delegaciji, ko se je obravnaval budget ministerstva vnanjih oprav, je vzbudil veliko pozornost ter žane hvalo od ene, grajo od druge straní. Vsakako gospod baron ni pravega zadel, rekši, da „iztočnih homatij ne bi bilo, ako bi jih evropske vlade ne bile hotele imeti“. Mar baron Hübner ne vé, da pod turškim jarmom uže predolgo živí narod, ki se hoče rešiti krvoločnega Mahumedana? V neki drugi točki je baron Hübner pravo trdil, da od Francozov pretí razdor mirú Evropi, al ne zavoljo republike, kakor on misli, ampak zato, ker se Francozi bodo prej ali pozneje maščevali nad Nemčijo.

Iz Zagreba. — Strašen potres 9. dne t. m. je naredil konec deželnem zboru. — Uni teden je bila tukaj v cerkvi sv. Katarine slovesna služba Božja na toplo zahvalo sv. Očetu papežu za njegovo okrožnico od 30. septembra in v spomin tisočletnice, kar je slovanski jezik vpeljan v cerkev. Gosp. kardinal Jacobini na Dunaji je bil telegrafično naprošen, objaviti to sv. Očetu. Tudi preuzvišeni biskup Strossmayer je v istem smislu poslal zahvalnico papežu.

Francosko. Iz Pariza. — 29. dne oktobra so bili iz vseh mest francoskih, razen Pariza, prognani vsi minihi, sedaj je pa tudi vrsta prišla na samostane vsake vrste v Parizu. To preganjanje dela grozno razburjenost po celi deželi.

Turčija. — Sultan ne mara z lepa Dulcinja odstopiti Črnogorcem. Riza paša je pismeno objavil, da bode vsak poskus Črnogorcev z vojsko zavrnil. Govori se, da se vsa akcija evropskih vlad proti uporu turškemu odloži do spomladi!

Grško. — Ministerstva predsednik Komunduros je izrekel, da Grecija sama bode sklepe Berolinske konference izvršila; zato spravlja 80.000 vojakov na noge.

Srbija. — Novo ministerstvo, kateremu predsednik je Priročanač, je neki prijazno Avstriji. Al bivši minister Ristič je imel v skupščini dve tretjini večine zase; skupščina ta je sicer zdaj razpuščena in bode 30. dne t. m. nova volitev; ali pa bode nova volitev Rističevo večino predrugačila, ni kaj verjetno.

Žitna cena

v Ljubljani 6. novembra 1880.

Hektoliter: pšenice domače 9 gold. 26 kr. — banaška 10 gold. 57 kr. — turšice 6 gold. 34 kr. — soršice 8 gold. 50 kr. — rží 6 gold. 66 kr. — ječmena 4 gold. 39 kr. — prosa 4 gold. 87 kr. — ajde 5 gold. 36 kr. — ovsa 3 gold. 25 kr. — Krompir 2 gold. 32 kr. 100 kilogramov.

Odgovorni vrednik: Alojzi Majer. — Tisk in založba: J. Blaznikovi nasledniki v Ljubljani.